دیموكراسی و دەسەڵات لە كوردستان

گفتوگۆی سایتی دەنگەكان لە گەڵ هەندرێن

ڕزگار عومەر :- ئەزموونێك كە دەسەڵاتی كوردی لە 15 ساڵی ڕابردوودا بەسەر كۆمەڵگەی ئێمەدا ساغی كردەوە ، هەڵگری زۆر سیماو دیاردەیە ، یەكێك لە سیماكانی ئەم ئەزموونە مامەڵەو تێگەیشتنی ئەم دەسەڵاتە بوو لە ئازادی و لە دیموكراسی . ڕووی ڕاستەقینەی تێگەیشتنی ئەم دەسەڵاتە لە شەڕی ناوخۆدا بەرجەستە بوو ، بەڵام دوا بە دوای ڕوخانی ڕژێمی عێراق لە ساڵی 2003 وە ، چەندین پەردەی تری مامەڵی ئەم دەسەڵاتەمان بینی ، بە ڕای تۆ ئەم مامەڵەو ئەم تێگەیشتنەی دەسەڵاتی كوردی ، لە چ لێكدانەوەدا كۆی بكەینەوەو چۆن تیئۆریزەی بكەین ؟

هەندرێن :- لە دەستپێكدا حەز دەكەم ئەوە لە زەینی خۆمان بگرین، كە ئێمە لەسەر "سیما و دیاردە"ی ،"ئەزموون"، دەسەلات"، "ئازادی"، "دیمۆكراسی"ی كوردی دەدوێین، دەبێ ناوكۆیی/كۆنتێكست و پاشخانی كوردی بكەینە سەرشاری گفتوگۆیەكان، نەک ڕەهەندی ئەو چەمكگەلە وەک ئەوەی كە لە كتێبەكان یان ڕۆژئاوا دەیبینین یان نەتەوە و وڵاتێكی دیاریكراوی دەرەكی كوردی. چونكە، بە جۆرێک لە جۆرەكان، خەملاندن و بەرجەستەبوونەوەی، یان بە دیاردەبوونی هەموو پرۆسەیەكی سیاسی، كولتووری و ...هتد، وێڕای كایە دەرەكییەكان، بەلام لە دواجاردا، ڕەنگدانەوەیەكە لە دەرهاوێشتە و بەرەنجامی ناوكۆیی/كۆنتێكستی دەڤەر و نەتەوەكان. بە واتایەكی دیكە، هەر نەتەوە و دەڤەرێک، بە گوێرەی ئەو ناوكۆییەی خۆیەوە لە ئاستی پێڕۆكردن و پراكتیزەكردندا، بچم و ڕەهەندێكی دیاركراو، یان خاسڵەتێكی تایبەت بەخۆی بە دیمۆكراسی، ئازادی و دەسەلاتەكەی دەبەخشێ.

كاتێک ئێمە لە "ئەزموون"ی دەسەلاتی كوردی دەپەیڤین، بە گشتی، جۆرە تێگەیشتن و مۆدێلێكی حازربەدەستمان هەیە، دەخوازین بەوە، لە "دەسەلاتی كوردی" بڕوانین. كەواتە، هەتا ئەو ڕادەیەی كە من لە زمانی كوردی/نووسینی سیاسی و ڕۆشنبیری كوردی تێبگەم، ئەوەندەی بە ئاگایی و ڕۆشنبیرییەكی دەرەكی بونیات و ناكۆییەكەی خۆیەوە لەو چەمكگەلە دەدوێ، هێندە بە ئاگایی و ڕۆشنبیرییەكی ناوكۆیی كوردی لەو چەمكگەلە ناهزرێ. ڕوونتر بڵێم، ئەو "سیما و دیاردە" دیمۆكراسی، ئازادی و دەسەلاتەی كە لە ڕۆژئاوا هەیە، جودایە لەو سیما و دیاردە دیموكرسی، ئازادی و دەسەلاتەی كە لە دەولەتۆچكە/شاردەولەتانەی گرێكی كۆن هەبوون، كە، وەک دەزانین، گرێكی كۆن بێشكە یان سەرچاوەی بەرایی ئەو چەمكگلەن. یان سەیركردن و پیادەكردنی دەسەلاتی ڕۆژئاوا لەو چەمكگەلە، لە سەدەكانی 17 ، 18 و...هتد، لە زۆر ڕوانگەوە جودابوو لە ئێستا. لەوش زیاتر، وێڕای پرنسیپە بنەڕەتییەكان، بۆ نموونە، زۆر لە وردەكارییەكانی پیادەكردنی ئەزموونی ئەو چەمكگەلە، لە سوێد جودایە وەک ئەوەی لە فەرەنسا یان هۆلەند پیادە دەكرێن. كەواتە ئێمە، بۆ ئەوەی ڕێگە چارەیەک بۆ ئەو ئالۆزكاریی و سەرگێژییە بدۆزینەوە، دەبێ هەوڵبدەین ئەوە لە زەینی خۆمان بگرین، كە لە ناوكۆییەكی كوردی و جیهانی عارەبی/ئیسلامییەوە شرۆڤەكردن و فامكردنێک بۆ كێشەی "ئەزموون"، دەسەلات"، "ئازادی" و دیمۆكوراسی" كوردستان، دەستەبەر بكەین.

ئەو کورتیلە روونکردنەوەم بۆ ئەوە بوو بپرسم، کە ئاخۆ کورد شتێکی هەیە ناوی "ئەزموونی دەسەڵاتی کوردی" بێت؟ دواجاریش، پێناسەی "تایبەتی" ئەو "سیما و دیاردەیە" چییە و چتۆیە کە کورد بە "دیمۆکراسی" و ئازادی" بەخشیووە؟ ئەو دەسەڵاتەی کە ئەو دوو حیزبەی هەیانە، سەرچاوە ماریفییەکانی لە کێرا هێناوە؟

دەکرێ کەسەکان بە گوێرەی لایەنگیری حیزبی، ئیدیۆلۆگی، یانیش روانگەکانی خۆیانەوە وەڵامی جیاواز و راڤەی جیاواز بۆ ئەو تەرزە پرسیارانەیان بکەن. لێ ئەز، لە ئاستی ئەو ئاگاییەی کە بۆ ئەو چەمکگەلە ناوبراوانەم هەیە، بە گومانم لە دیاردەیەک کە ناوی "دەسەڵاتی کوردی" بێت. هاوکاتیش، بە گومانم لەوەی کە لای ئەو دەسەڵاتە کوردییەدا، (هەرچەندە تا ئەمرۆش کورد **بەناو** دوو دەسەڵات، یان دوو حیزبی دەسەڵاتدار و دوو چەشنە دیمۆکراسی و ئازادی کوردی هەیە؟)، تێگەیشتنێک یان پرۆژە و میتۆدێکییان بۆ بە فرچکدان و پیادەکردنێکی کوردییان بۆ چەمکەگەلی دیمۆکراسی و ئازادی هەبێت. لەوەش زیاتر، من بە گومانم لەوەی کە زۆرینەی بەرپرس و لێپرسیارانەی پدک، ینک و بگرە تەواوی وردە حیزبە هاوپەیمانەکانی خۆیان و دەرەوەی خۆشیان، کە "دەسەڵاتی کوردی"یان پێدەوترێ، ئاگایەکی چاوەڕوانکراو و تۆکمەیان بۆ ئەو چەمکگەلە هەبێ. چونکە، بە گشتی، بە دەراوێتەکردنی چەند بەرپرسێکی دەگمەن نەبێ، کە رەنگە دەسەڵاتێکی مامناوەندییان هەبێ لەو حیزبانەدا، بە هۆی ئەو ناوکۆییە کوردی و پشتینەی خەباتی حیزبی کوردی لە شاخ، نە لە زانینگایەک لەو بوارانەی کە ئەوان کاری تێدا دەکەن خوێندوویانە و نە بەخۆشیان حەزکاری رۆشنبیرییان هەیە.

وێڕای ئەمەش، من بە گومانم لەوەی کە هەتا ئەمرۆش لە هەناوی حیزبی یان حوکمەتی کوردییدا، پرۆژە و تیۆرییەک بۆ پراوە کردنی دەسەڵاتێکی ماریفەداری هاوسەردەمانە هەبێت. ئەوەی کە ئەو گومانە لای من دروستدەکا، کێشەی ئەو ناوکۆییە کۆمەڵایەتی و بنەما رۆشنبیرییەی خودی ئەو حیزبانە و کۆمەڵگای کوردییە، کە ئەو حیزبانە ئاراستەدەکا. بە بڕوای من، بە هۆی ئەو پرۆسە دژوارەی کە کۆمەڵگای کوردی لە بندەستی رژێمی فاشی بەعسییدا تێدا ژیا و دواجاریش ئەو قۆناغە تاریکەی، کە دوای راپەڕین لە ئاکامی ئەو شەڕە خۆ خۆریەی نێوان ئەو دوو زلحیزبە، داوێنگری بوو، ئیتر کۆمەڵگای کوردی لە پرۆسەی وێڵبوونی خەونەکانیدا، ناخ و یادەوەری تاڵانکراو. بەمجۆرە لە لای کورد بیرکردنەوە و ویستی دەستەبەرکردنی دەسەڵات، لاواز بوو. لە هەمان کاتدا، ئەو دوو زلحیزبە بە هۆی شەڕی خۆکوژی و داگیرکردنی شوێنەکانی یەکتر، ئەوەیان لە یاد چوو کە وەک حیزبێکی دەمڕاستی نەتەوەیەکی جیاواز، بیر لە بە ماریفەکردنی دەسەڵاتی ئایندە بکەنەوە.

وەک دەزانین، کتوپڕ، بە هۆی رووداوی 11ی سێپتێمبەر، دەمگۆی رووخاندنی رژێمی سەددام هاتە ئاراوە. ئەگینا حیزبی کوردی هەرگیز لە خەمی ئەوە نەبوون، یان لە بیری ئەوە نەبوون کە ئێستا دەیبینین.

بۆیە میکانیزمی بونیاتی ئەو دوو حیزبەی کوردی، ئەوەندەی بە بەندە بە لایەنگیری ناوچەیی، ئەزموونی پێشمەرگایەتی و حیزب پەرستی، هێندە بەند نییە بە بونیاتی دەسەڵاتێ دام و دەزگایەکی شارنشینی، کە لە نەخشە و پرۆژەی ئابووری، بونیاتنانەوەی کۆمەڵگا، پەروەدە و ... هتد. خۆی بەرجەستە دەکاتەوە

لەم گۆشەنیگایەوە تێگەیشتن و هەرسکردنی ئەو چەمکانە، پێویستی بە خوێندنێکی پوخت و بە دواچوونێکی قووڵ هەیە. هاوکاتیش پیادەکردنی ئەو چەمکانە لای سیاسەتوان، لە ئەزموونی پەروەردەیەکی پێشینەوە فەراهەم دەبێ؛ واتا دەبێ سیاسەتوان لە پێشڕا بەو چەمکگەلە فرچکدرابێ و ژیا بێ.

بۆیە یەکێک لە هۆکارە هەرە راشکاوەکانی "ئەزموونی دەسەڵاتی کوردی" کە لە ماوەی 15 ساڵدا "رووی راستەقینەی لە شەڕی براکوژی بەرجەستەکردەوە" ئەوەیە کە ئەو "دەسەڵاتە کوردییە"، یان دوو زلحیزبە، بەو ناوکۆیی/کۆنتێکستە؛ خێڵەکی؛ تاکرەوی؛ تووندرەوییەی کە هەڵگریەتی، لەسەر بناخەی رەتکردنەوەی بەرانبەر بەرهەمهاتووە، ئەو چەشنە پێکهاتەی دەسەڵاتەش هی کوردی بێت یان نەتەوەیەکی تر، سیما و دیاردەیەکی شەڕانگێز و سەرکوتکار بەرهەمدەهێنێت، نەک دەسەڵاتێکی دیمۆکراس و ئازادیخواز. پێچەوانەکەشی مەگەر روودانی وەرچەرخانێک یان دابڕانێکی رادیکاڵانە لە هەناوی کۆمەڵگا یان هێزی رۆناکبیری و سیاسی رووبدات، کە ئەو چەشنە دەسەڵاتە بەرەو هاوسەردەمبوون بەرێت.

به دیویکی دیکەش، حیزبی کوردی، کە ئەمڕۆ بەسەر سێ شاری کوردیدا دەسەڵاتدارە، بەرهەمێکی هەڵبزرکاو و شەپڵداری ئیدۆلۆگی سۆڤییەتی کۆن، بە تایبەتیش، لاسایکارەوە و تێکەڵییەکی دەستکورتی ستالینیزم، حوکمەتە داپڵۆسێنەرەکانی جیهانی عارەبی/ئیسلامییە، خێڵسالارانەی کوردییە.

وەلێ مخابن، دوای تەپینی کارەساتاوی مۆدیلەکانی ستالنیزم و ریسوابوونی حوکمەتەکانی ناوچەکە، کەچی حیزبی کوردی/دەسەڵاتی کوردی و بگرە رۆناکبیرە دەمڕاستە سیاسییەکانیش لە باشووری کوردستاندا، نەیتوانییووە بە ویستگەراییەک، لە بونیاتەوە خۆی بگۆڕێت، بەڵکوو، وەک دەبینین، لە کاتێک کە ئەمڕۆ سەرتاپای رۆشنبیری و مێدیای کوردی لە لایەن ئەو دوو زلحیزبەوە قۆرخکراوە، بەڵام بە هۆی فشاری دەرەکی یان دەستخەرۆدانی هاووڵاتیان، هەوڵدەدا دەمامک و دێوجامەیەک بەناوی "کۆمەڵگای مەدەنی"، "ئازادی دەربڕین" و ... هتد، ، بپۆشێ.

لە راستییدا کۆمیدیای ئەو دەسەڵاتە کوردییە و کۆمەڵگای کوردی لەوەدایە، کە ئێستا هەڵگری مۆراڵێکە، بە هێنانەوەی کۆمەڵێک برِ و بیانۆی وەک: "زلهێزەکان و وڵاتەکانی دەوەر و بەرمان، رێنادەن سەربەخۆ بین" یانیش سەبارەت بەو هەموو ناعەدالەتیی و وێرانکاریانەی کە لە ژیانی کوردی تەنیوەتەوە، قسەگەلێکی وەک: "چیمان پێناکردێ"، "جارێ ئەمریکا لێرەیە ئەو حیزبانە ناتوانن شەڕ بکەنەوە"، "خۆ من/ئێمە لەو خەڵکە زیاتر نین" و ... هتد، هەموو دیاردەیەکی روخێنەریان لە ژیانی کوردییدا کردۆتە حیکات. ئیتر هەموو کەسەکان، بە دەسەڵات و غەیرە دەسەڵات، حیکایەت دەگێرنەوە، بێ ئەوەی کەسێک لەو هەموو دیاردە بە حیکاتراوانە، بگاتە کۆتاییەک. بۆیە دەکرێ وەک دیاردەیەک لە "حیکاتخواز"، ئەو "دەسەڵاتە کوردی"یە، تیۆریزە بکەین.

لێرەرا ئیتر تێدەگەین کاتێک ئەو "دەسەڵاتە کوردییە" کە ئەزموونەکەی بە "شەڕی براکوژی" خەتم دەکا، دیاردەیەک نییە کە لە مەتەڵ بچێ و سەرمان لێی دەرنەچێ. بەڵکوو، بە پێچەوانەوە، ئەوەی کە ئاراستەی ئەو حیزب و بەناو دەسەڵاتە کوردییە دەکا، ئەوە ناکۆیی، کۆنتێکستێکی کوردییە. هاوکاتیش بە لاساییکردنەوەیەکی قەتیسماو مۆدیلی حوکمەتە ئیفلیجەکانی جیهانی ئیسلامی پیادەکاتەوە.

بە وتەیەکی دیکە، شێوازی هزرینی سیاسی و رۆشنبیری ئەو دەسەڵاتە کوردییەی کە تۆ ناوی دەبەی، ئەوە شێوازی هزرینی کوردی نییە، بەڵکوو شێوازی هزرینێکی بیژۆکی دەستەواکراوە، کە لە رێگای زمانی رۆشنبیری و ئاگایی دەسەڵاتە باڵادەستەکانی دەرەکییەوە، ئاراستەی ناخ و ئاگایی کوردی کراوە.

کارەساتی زۆرینەی نەتەوەی بندەست و داوێنگر بە جەنگ و کوشتوبڕی، کە کورد نموونەیەکی بەرجەستەکراوەمانە، دوای رزگار بوون بە نەخۆشییەک دەتلێتەوە، کە لە دەروونناسییدا پێی دەوترێ "posttrauma/**پۆست تراوما**"؛ واتا ئەو مێژووە شەڕبگیرەی کورد برین و ئازارێکی زۆری لە دەروون و ناخی حیزب و جڤاکی کوردی دروستکردووە، کە رەنگە هەتا مەودایەکی دوور و درێژ بەرۆکی بەرنەدا. ئەمەش لە ئاستی سیاسییدا نموونەیەک لە دەسەڵاتی گەندەڵ، ئفلیج، خۆ خۆر، رق لە خۆبۆوە، دڕدۆنگ، تەمبەڵ، خەمسارد، سپلە و... هتد بەرهێناوە کە ئەمڕۆ دەیبینین.

ئەگەر، بە واتای فۆکۆ، دەسەڵات، وەک بەرهەمێک لە ماریفە، دیاردەیەکی کارا و بەرهەمهێنەر بێت، کەچی لە ئاستی واقیعی رۆشنبیری و سیاسییە کوردیدا، دەسەڵات دیاردەیەکی کەهێڵ و روخێنەرە. چونکە دەسەڵاتی کوردی، لە پانتاییە سیاسی و رۆشنبیرییەکەیدا، هێزێکە لە رەوتە ستراتیژییەکەیدا، هێندەی خەریکی تێکشکاندن و ئیفلیجکردنی ویست و ئیرادەی ئەفراندن و سەرفرازی روحی کوردی بووە، ئەوەندە هەڵگری پرۆژەیەکی دارێژراوی فرەژاندن و بونیاتنانی رۆشنبیری و ئاگاییەکی جڤاکی نییە.

لەم روانگەیەوە، دەکرێ گشت سیما و دیاردەکانی "دەسەڵاتی کوردی"، وەک نموونەی دەسەڵاتێکی تۆڵەکەرەوە لەو رابردووەی خۆی، تیۆریزە بکەین. رەنگە شتێکی نوێ نەبێ، ئەگەر بڵێین، کە لە روانگەی دەروونناسییەوە، پەروەردە و هەڵسوکەوتی یان ژینگە کاریگەری و شوێنپێیەکانی خۆی لەسەر باری روحی و دەروونی مرۆڤگەل یان کۆمەڵگا بەجێدەهێڵێ. بۆیە

"دەسەڵاتی کوردی"، ئەوەندەی هێزێکی ئامادەکراوە بۆ شەڕەنگێزی و تۆڵەکردنەوە لە بێدەسەڵاتەکان، هێندە هەڵگریّ یادەوەریی لێبووردن و لاشەڕی نییە.

وێڕای ئەو ئاماژە خێرایانەی کە بۆ تیۆراندنی ئەزموونی رەفتارەکانی "دەسەڵاتی کوردی" ، پێشنیازمان کرد، بەڵام دوای رووخاندنی رژێمی عێراق لە ساڵی 2003 ەوە، ئەو هەڵسوکەوتە لێکناکۆک/پەرادۆکسانەی کە لەو "دەسەڵاتە کوردی"یەدا دەیبینین، دەکریّ لە روانگەی تیۆریگەلی چەندان بواری وەک کۆمەڵناسی، دەروونناسی و بگرە جیهانگیرییشەوە، راڤەی بکەین. لێ، بە بڕوای من، کێشە ئەوەیە ئەمڕۆ هیچ تیۆریزەکردنێک لە رەفتارەکانی ئەو "دەسەڵاتە کوردی"یە، نە شتێک لە ژیانی خۆمان دەگۆڕیّ و ، نە ئەو دەسەڵاتە کوردییەش باکی بە پێشنیازەکانی ئێمەوە هەیە. ئەمەش لەبەر هۆیەکی زۆر سادە: بە بەراورد لەگەڵ ئاستی ئەو ئاگایی و خەونەی کە دەسەڵاتی کوردی هەڵگریەتی، هەروا ئەو پاشخانەی کە ئەو دەسەڵاتە خاوەنیەتی، ئەمڕۆ لەو کاتەی کە کۆمەڵگای کوردی و عێراقی لە چرکەساتێکی کلۆڵی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و ... هتد بەسەر دەبا، کەچی بە هۆی ئەو کۆمەکییە ماددیی و مانەوییە زۆرەی کە لە لایەن ئەمریکاوە بەو دوو حیزبە دەبەخشریّ، توانیوویانە لە رێگای بەرژەوەندییەوە زۆرترین هێزی جەماوەری و رۆناکبیریی لە دەوری خۆیان کۆبکەنەوە. بۆیە هەروەک دەبینین، وێڕای ئەوەی کە ژیانی کوردی لە پێداویستییە سەرەتایەکانی وەک ئاو، کارەبا، خزمەتگوزاری و مافە مرۆڤایەتییەکانی بێبەشە، کەچی ئەو دەسەڵاتە کوردییە، بە دوو قۆڵی، لە رێگای فیستیڤاڵ و یادکردنەوە هەمەجۆرەکانییەوە، بە هەڵپەڕاندن و بەتاڵکردنی ئەو هێزە جەماوەریی و رۆناکبیرییەی کوردییەوە سەرمەستە. کەواتە لەو دیمەنگەلە رۆشنبیرییەی کە ئەمڕۆ رۆناکبیری لە کاتی پێشهات و شەقامی کوردیدا نمایشی دەکا، ئێمە ناتوانین ئاستەنگ و قەیرانەکانی ئەزموونی ئەو دەسەڵاتە کوردییەی کە باسیدەکەین، تەنیا بە خەوشی خودی ئەو دەسەڵاتە بزانین. بۆیە ئەو ئاستنگ و قەیرانەی کە ئەمڕۆ دەسەڵاتی کوردی بەرهەمیهێناوە، بەندە بە خەمساردی و ئیفلیجی ئەو هێزە چاوەڕوانکراوەی کە پێیدەڵێن "دەسەڵاتی رۆناکبیریی".
لەم دیدەوە ئەوەی کە ئێمە بە "دەسەڵات" ی کوردی ناویدەبەین، دەربڕینێکی لەبار نییە. چونکە دەسەڵاتێکی سیاسی ، خاوەنی "گوتار/دیسکۆرسێکی تایبەتمەند بە خۆیەتی. لەوانە: دەبیّ خاوەن بڕیارێکی سیاسی بیّ بۆ پاراستنی سەروەریی دەوڵەتەکەی؛ واتا خاوەن هێزێکی سەربازی تۆکمەی یەکگرتوو بێت، کە بتوانیّ لە کاتی هەڕەشەکردن بۆ بەزاندنی سنووری سەروەری وڵاتەکەی، داکۆکی لە خۆی و خاکەکەی بکات. بەڵام وەک دەزانین دەسەڵاتی کوردی لە بەرانبەر هاووڵاتیانی کورد، خۆی وەک پاڵەوان نیشاندەدا، کەچی ئێستا دەبینین کە تورکیا رۆژانە هەڕەشە لە خاکی باشووری ژێر دەسەڵاتەی کوردی دەکا، ئەوە چاوەڕوانی حوکمەتی بەغدا و ئەمریکایە کە لەو هەڕەشانەی تورکیا بە دەنگ بێت! لێرەوە کلۆڵی ئەو دەسەڵاتەمان بەرانبەر هێزی دەرەکی خۆی بۆ دەردەکەوێت. کەواتە، بە کورتی، دەسەڵاتێکی سیاسی لە هەر وڵاتێک، دەبیّ خاوەن سیاسەتێکی تایبەتمەندی ناوەکی و دەرەکی خۆی بێت. پرۆژەیەکی کولتووریی سیاسی، ئابووری، پەروەردە و ... هتد، خۆی بێت.
وەک دەبینین دوای رووخانی رژێمی عێراق، وێڕای ئەوەی کە هێزە سەربازییەکانی ئەمریکا، زاڵە بەسەر هەموو سەروەریی کوردستان، کەچی دەسەڵاتی کوردی بە خۆی بڕیاری ئەوەیدا کە "دەسەڵات"ی خۆی و "سەرەوەریی" کوردستان تەسلیمی دەسەڵاتی ناوەندی عێراق بکاتەوە، کە 15 ساڵ بوو خۆی بەڕێوەی دەبرد. لێرەوە ئێمە ناتوانین بڵێین کە دوای رووخانی رژێم، ئەو دەسەڵاتە وەک دەسەڵاتێک بیر لە داهاتووی خۆی بکاتەوە، بەڵکو وەک دەسەڵاتێکی کاتی و دەراوێتەیی لە خۆی روانیووە. وێڕای ئەمەش ئەو دەسەڵاتە کوردییە، خاوەنی هیچ بنەمایەکی ئابووری سیاسی خۆی نییە، بەڵکو وەک هێزێک ئەمریکا بەخێوی دەکا. لەوکاتەی بەناو دەسەڵاتێکی کوردی، دوای 15 ساڵ، خاوەنی هیچ دام و دەزگا و دامەزراوێکی کۆمەڵایەتی، سیاسی، ئابووری و ... هتد سەربەخۆ نەبیّ، چۆن دەتوانین بە "دەسەڵات" ناوی بەرین؟ دەسەڵاتێک تا ئەمڕۆش، پەرلەمانێکی هەیە کە نەیتوانیووە هیچ بڕیارێکی سیاسی بدا، ئەو چ دەسەڵاتێکە؟ دەسەڵاتێک کە دوای 15 ساڵ

له فەرمانڕوایی، نەیتوانیووە، بیر له گۆڕینی سیستەمی پەروەردەی ڕژێمی بەعسی بکاتەوە، چۆن بە دەسەڵاتێکی کوردی ناودێری بکەین؟ دەیان ئاستەنگ و کۆنی گەورەی لەم تەرزە، کە وامانلێدەکا، گومان لە ڕاستینەیی، ڕەسەنی و واقیعییەتی ئەو دەسەڵاتە کوردییە بکەین.

بۆیە، بە لای منەوە، ئێمە **دوو حیزبی هێزداری کاتی و دراوێتەیی**مان هەیە، نەک دەسەڵاتێکی خودان سەروەریی کوردی. تۆ بڵێی کورد دوای ئەو هەموو ساڵە لە بەرانگار بوونەوەی ڕژێمە یەک لە دوای یەکەکانی عارەبی باڵادەستی عێراقی و دواجاریش ئەو هەموو "تەهجیر"، "تەعریب"، ئەنفال"، "هەڵەبجە" و ... هتد، بەو گاڵتەجارییەی کە دوو دوو حیزبی کوردی چەندانە ساڵە، بە ئارەزووی خۆیان بەسەر دوو حوکمەتی "بێ" حیکمەت، "بێ" قانوون، "بێ" پرۆژەی ئابووری سیاسی و کولتووری، "بێ" سەوەرەی سیاسی کوردستان و ... هتد، دابەشیکردووە، ڕازی بێت؟! ئەگەر ئەوە ویست و خواستی نەتەوەی کورد بێت، کەواتە قسەکردن لە خەبات و قوربانییەکانی سەردەمی سەددام، قسە کردن لە "خەونی کورد"، لە حیکایەتییەکی دەستخەڕۆدەرانە بترازێ، هیچی تر نەبووە/نییە.

لێرەوە ئەو دەسەڵاتە کوردییە، لەو بارودۆخەی کە ناوچەکە و خودی ئەو عێراقەی کە ئەو، لەسەر حیسابی قوربانی جەماوەری کورد و بە قوربانیکردنی ئەو دەسەڵاتە "**نیوەچڵە**"ی خۆی کە لە گەمژەی بەڕێوەبردنی گێژی کردووە، ڕەگەزێکی کارای دامەزراندنەوەیەتی، هەوڵدەدا وەک کەسێکی برسی هەتا ئەو کاتەی کە لە بەغداوە جڵەو دەکرێتەوە، **مەیلە دەمبەستکراوەکانی** خۆی، کە لە ژێر دەسەڵاتی سەددامدا هەست و دەروونی سیخناخکردووە، دواجاریش فەشەل و ڕیسوابوونە قێزەونەکانی ئەو 15 ساڵەی حوکمی خۆی، لەو ماوە کورتەدا، بە دزین، گەندەڵی، ڕەفتاری هەڵەشەیی، سەرکوتکردنی جیاوازییەکان و... هتد، بەسەری بردووە، قەرەبۆ بکاتەوە.

بەهەمە حاڵ، لێرەدا بواری ئەوە نییە کە سەر لە دوو ئەو پرسە تەڤلەهەڤە بنێین، بەڵام ڕەفتارەکانی ئەو دەسەڵاتە کوردییەی، کە من بە دەسەڵاتێکی **نیوەچڵی** حیزب، نەک کوردی ناودێری دەکەم، بەرهەمی **ناکۆییەکی نووشست هێنەر و یادەوەرییەکی تاڵانکراوە**.

لێرەدا دەستەواژەی **نیوەچڵ** واتای شتێک نییە کە هێشتا تەواو یان **نەخەملیووە**، بەڵکو بە واتای شتێکە کە نە **ئەوەیە و نە ئەوێهێشە**؛ واتا ئەوەی کە پێی دەوترێ دەسەڵاتی کوردی، نە دەسەڵاتە بە مانای دەسەڵات، نە دەسەڵاتیش نییە. بە کورتی **دیاردەیەکی نەخوازراو، خۆنەکردە، یانیش لە تیۆریزەکردن بەدەرە.** کەواتە ئەو دەسەڵاتە کوردییە، بەرهەمهێنانەوەی قەیرانی ئەزموونێکی هەرەسهێنەرە، کە لە ستالینیزم و ڕژیمە عارەبی/ئیسلامییەکاندا دەناسرێنەوە: بەرهەمی دیاردەیەکی مردووە. وێڕای ئەمەش، ئەو بونیاتە قەتیسماوەی کۆمەڵگای کوردی، کە لە نەریتگەرایی و ئاوەزی خێڵسالارییەی کوردستاندا، بەرجستە دەبێتەوە، وێڕای **بیژۆکی دیاردەی ڕۆناکبیریی** کوردی، ڕێگە خۆشکەرە بۆ مانەوە و باڵادەستی ئەو دەسەڵاتە حیزبگەرا و دەمامکدارە.

وێڕای ئەم بیرۆکانەی کە من بە خێرایی بۆ تیۆریزەکردنی ئەو دەسەڵاتە کوردییە نمایشمکردن، نابێ ئەزموونی میرنشینەکان؛ یادەوەریی مێژووی سیاسی کورد لە یاد بکەین، کە ئاکامی تەواوی ئەو مێژووە، بە تێکشکان و خاکەساریی، کۆتاییان هاتووە.

ڕزگار عومەر :– دوای پانزە ساڵ لە ئەزمونی دەسەڵاتی کوردی ، ئەم دەسەڵاتە لەڕۆژگارێکدا درێژە بەم ئەزمونەی خۆی دەدا ، کە لە گرەوی کۆنترۆڵ کردنی نارەزایەتیە جەماوەریەکاندایە. بۆ ئەم کۆنترۆل کردنە زۆر ڕێگا دەگرێتە بەر ، جارێك بە میلیتاریزە کردنی شارو شارۆچکەکانی کوردستان و تەقە کردن لە خەڵکی سیڤیلّ ،جارێکی تر بە هەڕەشە ،جارێکی تر بە بۆیە کردنەوەی بەڵێنە سواوەکان ، جارێکی تر بە میدیا .پێت وایە ئێمە لە ئایندەدا بەرەو ڕووی گۆڕانکاری چارەنوساز دەبینەوە ، کە هیچ لەم وەسیلانەی دەسەڵات نەتوانێ کۆنترۆڵی ئەم شەپۆڵانە بکا ؟

هەندرێن :– بێگومان ئەو پێشهاتانەی کە پێشهاتن، واتای ناڕەزاییەکی راشکاوانەی جەماوەریی و سیاسی لەبەرانبەر ئەو دەسەڵاتە کوردییە بەرجەستە دەکەنەوە. من لە بەرسیڤی پێشوودا هەوڵمدا ئاماژە بەو ئاراستەیە بکەم کە ئەو دەسەڵاتە ئاڵۆزکاوەی کوردی پەرەی پێدەدا. ئێمە کە لە نیگەرانیمان بۆ دەسەڵاتی کوردی، رەنگە بتوانین، بە هۆی زۆر هۆکار، چاوپۆشی لە کۆمەڵێک کارەساتی ئەو دەسەڵاتە کوردییە بکەین، کە لە قۆناغی شەڕی ناوەخۆییدا بەرهەمهێنەری بووە، بەڵام ئەو دیاردە گەندەڵی و ناعەدالەتییەی کە لە دوای رووخانی رژێمی بەعسی ئەو دوو حیزبە بە شێوازی ساختەکارانە پیادەی دەکەن، ئەگەر ئێمە خەمخۆری یادەوەریی خۆمان بین، جێگەی تێڕامانێکی قووڵە. لە ماوەی ئەو دوو ساڵەدا، وێڕای ئەوەی کە ئەو دوو حیزبە خاوەن بودجەیەکی گەورەی پارە و بانگەشەکارێکی زێدەڕۆی "دیمۆکراسی، "کۆمەڵگای مەدەنی"، "ئازادی دەربڕین"ن، کەچی ئەو رەفتارانەی کە لەبەرانبەر ئەو زنجیرە ناڕەزایی و داواکاریانەی هاووڵاتیان نیشانیانداوە، ئەوە بەدەر دەخەن کە ئەو دەسەڵاتە هەڵگری ئەزموونێکی داپڵۆسێنەرە. لێرەوە دەبینین، لەو ماوە کورتەدا، ئەو دوو حیزبە بە خۆی، رەفتار و بانگەشە ساختەکارەکانیان ریسواکرد.

میتۆد و شێوازەکانی پدک ینک لە بەرانبەر رووداوەکانی ئاکرێ، کەلار، خۆپیشاندانەکانی خوێندکاران، خەڵکی هەڵەبجە و ... هتد، ئاماژەیەکی بێئومێدە بۆ داهاتووی خۆیان و کۆمەڵگای کوردی.

هەڵبەتە کاتێک ئەو دوو حیزبە لە رێگای هێزی ئاسایش و یاری مێدیایەکانیەوە، بە رەفتارە رەق و مانۆڕە دواکەوتووەکانیەوە ، هەموو خەوشەکانی خۆی دەکاتە حیکایەت؛ واتا نکووڵی لە هەموو گەندەڵی، دزی، بە بازاڕکردنی حیزب بۆ فایلدار و کۆنە جاشەکەکان، ناعەدەلاتی، بێ کارەبایی و ... هتد، دەکا و بە بانگەشە ساختەکانیان ئەو دیاردانە رەوادار دەکەن؛ کاتێک هەموو ناڕەزایی و دەنگهەڵبڕینەکانی هاووڵاتیان بە بوونێ "دەست"ی دوژمنان، پینە دەکرێن و سەرکوتدەکەن؛ کاتێک رۆژ لە دوای رۆژ بۆشاییەکانی نێوان ئەو دوو حیزبە و گروپە جیاوازەکانی دەرەوەی ئەو دوو حیزبە قووڵتردەبنەوە، ئیتر ئەگەر ئەو دەسەڵاتە حیزبییە بە خۆیدا نەچێتەوە، ئەوە بێگومان، لە ئایندەیەکی دوور و نزیکدا، دەنگی ناڕەزایی ئەو "شەپۆڵ"ە پەرژ و بڵاوانە خۆیان رێکدەخەن و دەتەقنەوە. ئەوکاتەش ئیتر دەسەڵاتی کوردی بە بیانۆیە حازر بەدەست و بەو میتۆدە لە کارکەوتووانە، ناتوانن ئەو تەقینەوانە کۆنترلبکەن.

ئەگەر ئەو دوو حیزبە لە هەناو هیلاک ولە رووخسار بەختەوەرەی کوردی، کەمێک لەو سەرمەستییە سەرمایەدارییە بە ئاگا بێنەوە، ئەوە تێدەگەن کە بەو ژیانە جەڵەبییەی کە بۆ خەڵکیان درووستکردووە، بەو میتۆدە ماددی و سەربازییەی کە بۆ فریودان و دەمبەستکردنی کۆمەڵ پێڕۆی دەکەن، ناتوانن بۆ ماوەیەکی درێژ، ئەو هەموو گروپە لە هاووڵاتی و هێزە جودایە خوێن تاڵکراوانە: لە مافی ئازادی، یەکسانی، ئازادی سیاسی، ئابووری و ... هتد، بێدەنگ بکەن.

چونکە خوێن تاڵکردن و گۆشگیرکردنی گروپە جودایەکان لە مافی ژیانی ئازادی، سیاسی، هاووڵاتیبوون... هتد، شێوازێکە لە کوشتنی مرۆڤ.

کەواتە ئەو دەسەڵاتە ئەگەر بەمجۆرەی کە دەیبینین بەردەوام بێ لە خوێن تاڵکردن و پەراوێزکردنی ئەو "شەپۆڵان"ە، ئەوا ئەو دەسەڵاتە بەو حیکایەتانە ناتوانێ مەرگی داهاتووی خۆی فەرامۆشبکا.

ڕزگار عومەر :– سەبارەت بە ئایندەی ئەم جموجوٚڵە جەماوەریانەی کوردستان تیٚگەیشتنی جوٚراو جوٚر تاوتویٚ دەکریٚ .ئەگەر ئەم جموجوٚڵە فراواتنر ببیٚ و شارە سەرەکیەکانی کوردستانی بگریٚتەوە ، بە ئاستیٚك کە هەیبەت و هەژموونی ئەم دەسەڵاتە بە جوٚریٚك لە جوٚرەکان دەرزی گەورەی تیٚ بکەویٚ لە کوٚنترِوٚڵ کردنا . لە بارودوٚخیٚکی وادا ، لە نەبوونی پرِوٚژەیەکی دیاری کراوی سەرتاسەری جەماوەری لە کوردستان بوٚ دیموکراسی و بوٚ عەدالەتی کوٚمەلاٌیەتی ، پیٚت وانیە ئەنجامەکانی بە شیٚوەیەك بیٚ کەبچیٚتە گیرفانی بەدیلەکانی تر کە برا بەشن لە دەسەلاٌتی کوردی وەکو حیزبە دینیەکان ؟ ئەگەر ئەم دوو دلٌیە راستیەکی تیٚدایە ، پیٚت وایە چ پرِوٚژەیەك دەتوانیٚ بەر بەئەنجامی لەو بابەتە بگریٚ ؟

هەندرێن :- پێشهاتەکانی ئەو دواییانەی ناوچە و جیرانەکانی کوردستان، ئەزموونێکی بەلگەنەویستن بۆ ئێمە و ئەو دوو زلحیزبەی کوردی بگرە جیهانیش. ئەو دۆخە نوێیەی کە "جیهانگیری و بە جیهانبوون" قووتی کردۆتەوە، دیاردەیەکی ئالۆزکاوی لە جیهانی ئیسلامی دروستکردووە. لەوێدا بە هۆی هێرشەکانی بازاڕی سەرمایەداری و بە رەواجبوونی تەکنکیک، کە لەوەدا چەمکەکانی وەک ئازادی و دیمۆکراسییش کراونەتە کەرەسەیەک بۆ بازرگانی سیاسی، ئەوانە ناخی مرۆڤی جیهانی ئیسلامییان لێکترازاندووە.

ئەمە لە لایەک، لە لایەکی دیکەشەوە، هەبوونی دەسەڵاتی سەربازی ئەمریکا لەو ناوچەیە باڵادەستبوونی بەسەر سیاسەتی جیهانیدا، ئەو دۆخەی زێتر تەقڵەهەڤ کردووە. وەک دەزانین ئەو شاڵاوە تەکنیکی و سیاسی و کولتوورییەی کە رۆژئاوا و ئەمریکا، بەرتەکدانەوەیەکی بەرچاوی لە جیهانی ئیسلامیدا بەرهەمهێناوە، دواجار بە بیانۆی سەپاندنی کۆمەڵێک مەرج و دیاردەی جودا لە لایەن بازاڕی سەرمایەداری و هێزی باڵادەستی سەربازییانەی ئەمریکی بەسەر دەسەڵات و کۆمەڵگایەکانی جیهانی ئیسلامی، رەوتی ئیسلامی سیاسی بە گوتارە "ئیدیال"ەکانییەوە، توانیوویەتی رەوایەتییەکی بەرچاو لەو کۆمەڵگایانەدا بە دەست بهێنێت.

بەڵام لێرەدا ئێمە رووبەرووی ئاستەنگێکی گەورەی پێوانەکارییین، چونکە لە کاتێکدا کە ئێمە وێنایەکی دژێمان بۆ ئەو حیزبە ئیسلامییانە بەرهەمهێناوە، کەچی ئەمرۆ کۆمەڵگای کوردی لە سایەی ئەو "دەسەڵاتە کوردی"یەدا، لە ژیانێکی هەرزان و چەشاوەکاردا دەژی. گەلۆ لە کاتێکدا لە ماوەی پانزە ساڵە ئەو دەسەڵاتە کوردییە بوونی کوردی تێکدەشکێنێ، دەبێ جیاوازی ئەو دەسەڵاتە لە بەرانبەر حیزبی ئیسلامی ، لە چیدا بێ؟! ئایا ئەگەر دەسەڵاتی کوردی بەمجۆرە مێگەلاندنەی خەڵک بەردەوام بێ، ئەوە کوشتنی ژیانی ئازادی و ئاییندەی کورد نییە؟ بۆ من تێکشکاندنی ویستی جیاوازی سەروەری مرۆڤ، لە ژێر دەسەڵاتی هەر هێزێک بێت، یەک گەهەوری هەیە.

هەر چۆنێک بێت، وەک دەزانین بە هۆی نەبوونی ئازادی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی دەسەڵاتە سەرکوتکەر و وابەستەکانی جیهانی ئیسلامی، هێزە ئیسلامییە سیاسییە جودایەکان، هەتا دێ هەرەشەی زیاتر لەو حوکمەتە گەندەڵانە دەکەن.

لە ئاکامی ئەمەدا بینینمان هێزێکی ئیسلامی وەک حەماس لە فەڵەستین بە هەڵبژاردن و لە رێگای چەمکی دیمۆکراسی و ئازادیدا بردیانەوە. وەک دەزانین ئەوەی کە زەمینەی بۆ سەرکەوتنی حەماس خۆشکرد، گەندەڵیە زۆر و قۆرخکردنی هەموو مافەکانی خەڵکی فەڵەستین بوو لە لایەن بزاڤی فەتحەوە، لە پێشەوایان دزییەکانی یاسر عەرەفات و سەرکردایەتی ئەو بزاڤەوە.

هاوکاتیش ئەوە بانگەشەکانی ئەحمەدی نەژادی بوو بۆ کۆمەکی هەژاران و عەداڵەتی کۆمەڵایەتی، هەروا راگەیاندنی سیاسەتی راشکاوانەی بە دژی ئەمریکا بوو، کە لە هەڵبژاردندا توانی دەنگێکی زۆری خەڵک بۆ خۆی دەستەبەر بکا و لە ئاکامیشدا ببێتە سەرۆکی ئێران. ئەمانە چەند بەڵگە و ئەزموونی دیارن کە لەو ماوەیە کورتەدا، لە ئەکامی ناعەداڵەتی کۆمەڵایەتی، گەندەڵی، ملهوڕی و ... هتد، دەسەڵاتە چەوشەکارەکان بەرجەستە بوونەوە.

بە هەمان شێوە، ئێستا هێزە ئیسلامییەکانی ناو ئەو بەناو حوکمەتانەی کوردی بەرەو هەمان هەنگاو کار دەکەن. ئەو هێزانە لە رووی سیاسی و شێوازی کارکردنەوە زۆر زرنگانە ئازارەکانی جەماوەری خوێن تاڵکراو و پەراوێزکراوی کورد دەلاوێننەوە. ئەو گوتارە ئاییینیەش لە ناخی کۆمەڵگای کوردییدا دەکرێ بە ئاسانی لە لایەن ئەو حیزبە ئیسلامیانە مۆبیلیزە بکرێ و بەرەو بە ئیسلامیکردنی جۆشبدرێن.

بۆیە رێگە گرتن لەو رەوت و ئاکامەی کە چاوەڕوانکردنی شتێکی سەیر نییە، لە ئاستی تیۆریدا زۆر ئاسانە، لێ لە ئاستی پراوە و پیادەکردنی بۆ ئەو دەسەڵاتەی کوردی بە ئاسانی نابینم. من لێرەدا دەتوانم بۆ رێگە گرتن لەو ئەگەری بردنەوەی هێزی ئسلامییە لە کوردستان، لیستێک لە پێشنیازی رادیکال نمایش بکەم. بەڵام ئایا حوکمەتی کوردی، لەو دۆخەی کە سەرمەستە بە سەرمایەداریی و مشەخۆری، ئامادەیی تێدایە، نەک هەر ئەو پێشنیازانە پیادە بکا، بەڵکو بشیان

خوێنێتەوە؟! من یەک بە باری خۆم گومانم هەیە. راستە ئەو دوو حیزبە بە هۆی بێزەوەری ئەو ئەزموونەیان، خەریکی کۆمەڵێک چاکسازیی لاوەکین و رەنگە لە داهاتوودا، "ناچاربن" لەو چەشنە چاکسازییە رووکەشانە بەردەوام بن، بەڵام من پێم وایە هەتا ئەو هەرارکییەی حیزبی کوردی لە سەرەوە هاتا خوارێ، پچڕ پچڕ لێکجودا نەکرێتەوە، ئەو حیکایەتەی دەسەڵات؛ گەندەڵی و پرۆسەی مێگەلاندنەی کۆمەڵگا، هەر درێژەی دەبێ.

مەبەست لە "حیکایەت"، ئەوەیە کە ئەمڕۆ ئەو حیزبانە، بە وتنەوەی بیانۆگەلێکی وەک: "هێشتا حوکمەتەکەمان ساوایە"، خەڵک ناهۆشیارە"، دوژمنانمان چاویان بە ئەزموونی ئێمە هەڵنایێ"، "دوای یەکلابوونەوەی کێشەکانی پێکهێنانی حوکمەت لە بەغدا"، "دوای یەکگرتنەوە" و دوا ... هتد، بەردەوامن لە قووڵکردنەوەی ئەو کێشە گەورانەی کە بەرۆکی کۆمەڵگای کوردییان گرتووە. لەوەش کاراستتر، هەمیشە وتنەوەی وشەی "گەندەڵی" لە جەم سەرۆک و ئەو بەرپرسیارانەی، کە خودی خۆیان گەورەترین گەندەڵن، ئیتر خودی گەندەڵی بۆتە شتێکی ئاسایی؛ ژیانێکی داسەپاو. لە روانگەیەوە دەبینین کاتێک کە دیاردەیەکی مەترسیداری وەک "گەندەڵی" دەبێتە دەنگۆ و هەموو کەس لەسەری قسە دەکا، ئیتر ئەو دیاردەیە، جا هەر جۆرە دیاردەیەک بێت، ناوەڕۆکەکەی خۆی لە دەستدەدا.

لەوەش زیاتر، گەلۆ تۆ بڵێی تا هەنووکەش ئەو حوکمەتە کوردییە، هەستی بەوە نەکردبێ کە ئەو هێزە ئیسلامییە هەڕەشەیەکە لەسەری؟!

بەهەمەحاڵ، بە کورتی لێرەدا بواری ئەوەمان نییە، کە بەدرێژی لەسەر پێشنیازەکانمان بۆ رێگەگرتن لەو شیانە، بپەیڤین. لێ ئەوەی ئەوەی کە دەتوانێ لە بنەبڕکردنی ئەو نیگەرانییە دڵنیامان بکاتەوە، گەڕانەوەی ئەو دوو زلحیزبە کوردی و حیزبەکانی تری کوردستانە بۆ بیرکردنەوە، گەڕانەوە بۆ باوەشی جەماوەر، بۆ گوێگرتن لە ناڵەی ئەو خەڵکەی کە تا ئێستاش بە ئازاری ئەنفال، تەهجیر و ... هتد، دەتلێتەوە، بۆ ئەو ئاشتبوونەوە لەگەڵ ئەو گروپ و توێژە جودایانەی کۆمەڵگا کە ئەو دەسەڵاتە بە رەفتارە گەندەڵەکانی، لە ژیانی ئازادی، مافی خزمەتگوزاری، یەکسانی و... هتد، گۆشگیر و خوێنتاڵکراون.

لە کۆتاییدا من پێم وایە، بۆ ئەوەی بە رێگایەکی دیمۆکراسییەکی راستگۆیانە، رێگە لەو دوو دڵییە بگرین دەبێ سەرتاپای ئەو ئەو شتەی کە ناوی دەسەڵاتی کوردییە، هەڵوەشێتەوە. بەمەش جارێکی تر جەستەی ئەو حوکمەتە بە مێشک و وزە و توانای سەربەخۆ؛ کارامە و دڵسۆزەکان، پێکبهێنرێتەوە. ئەمەش دەکرێ بە داڕشتنی پرۆژە و پرۆسەیەکی تۆکمە، کە تەرزێکی هێدی هێدی و لە سەرەوە بۆ خوارەوە، نەک تەنیا لە خوارەوە، پیادە بکرێ.

کەواتە دەبێ ئەو حوکمەتە واز لەو بانگەشە چاوەشەکارانە بێنێ، کە لە ژێر دەمامکی "رێکخراوی کۆمەڵگای مەدەنی، ناوەندی رۆشنبیریی، چاپەمەنی، رێکخراوی ژن/ئافرەت"، "کەرتی تایبەتی"، زانکۆ" و... هتد، کۆمەڵێک مەقەڕ و رێکخراوی حیزبی وەک کارگە و تەمبڵەخانەی فریودەر و گەندەڵی قووتکردۆتەوە. بەمەش دیاردەی کرێن و بە مشەخۆرکردنی خەڵکی جودا و رۆناکبیرانی کردۆتە سووکترین دیاردە لەبەر چاوی کۆمەڵگای کوردیدا.

وابزانم کێشەکانی دوو حوکمەتی کوردی هێندە راشکاون، تەنانەت نەخۆێندەوارێکیش دەتوانێ پەنجەیان بخاتە سەر و رێگا چارەیان بۆ دابنێ. بەڵام دواجار ئەوەی کە دەتوانێ رێگا لەو دوو دڵی و دوردۆنگییە لە ئاییندەی مەترسیداری ئەو حوکمەتە کوردییە بگرێت، هەبوونی ویست و ئیرادەیەکی شۆڕگێڕانەی هاوچەرخ ئەمکدار بوونی ئەو حوکمەتە و هێزی بەناو رۆناکبیری کوردییە بۆ یادەوەریی پڕ لە ئەموونی تاڵی کوردی و ئەزموونە نوێیەکانی دەوربەرەکەی خۆی.

رزگار عومەر :– دەسەڵاتی کوردی قەت وەکو شەخسیەتی دەوڵەت مامەڵە لە گەڵ دونیای دەرەوەو پەیوەندیە نێو دەوڵەتیەکان ناکا .بەڵکو وەفادارێکی سەد لە سەدی یەکێتی خاکی عێراق بۆ دونیا دەدوێ .بەڵام هەر ئەم دەسەڵاتە بۆ گیانی هاوڵاتیانی کورد ، وەکو دەوڵەتێکی پۆلیسی ، بە سەرخانێکی تێکەڵ لە پاتریارك و بە خیتابێکی ئیستیعارە کراو لە موفەردات و ریکلامی

دیموکراسی سەرکوت پیادە دەکا ، ئێستاش ئەم دەسەڵاتە لە تازەترین هەنگاوەکانیدا " یاسای دژی تیرۆری " لە پەرلەمانەوە بۆ خۆی پەسەند کرد ، یاسایەکی لەو بابەتە کە هاوڵاتیانی ئەمریکا لە ساڵی 2001وە باجەکەی لە ئازادیە مەدەنیەکانی خۆیانەوە دەیدەن ، لێکدانەوەی تۆ چیە لەم بارەیەوە ؟

هەندرێن :– شتێکی بەڵگەنەویستە، کە "دەسەڵاتی کوردی" و "پەرلەمانە" لەرەکەی وەک درێژەدانێک لە "وەفاداری" بۆ ئەمریکا، بەمجۆرە دەست و بردە "یاسای دژی تێرۆر"ی داناوە. هاوکاتیش ئەو یاسایە بیانۆیەکی لەبارە بۆ ئەو یاریانەی کە ئەو دوو حیزبە لەمەودوا بتوانن بە ئارەزووی خۆیان، کەی پێویست بوو، دژی تاک و گروپە ناڕازییەکانی خۆی بەکاری بهێنن، بۆیە هەردووکیان، بێگرفت، لەسەر دانانی ئەو یاسایە رێککەوتن. لە کاتێکدا کە ئەو دەسەڵاتە و پەرلەمانەکەی پێویست بوو لە بری ئەو یاسایە، یاسایەک بۆ چاککردنی ژیانی کۆمەڵگا دابنێن. یاسایەک بۆ دادگاییکردنی خۆی، دز، کۆنە جاش و فایلدارەکان، بۆ مێژووی پڕ لە نەهامەتی و شەڕەنگێزی خۆی دەربکات. دواجاریش یاسایەکی بەڕاستی بۆ داکۆکیکردنی لە مافی ژن، زارۆک و ... هتد، سەپاندبا.

لەوەش زیاتر، لە کاتێکدا کە ئەو دەسەڵاتەی کە هێشتا نەیتوانیووە ئیدارەکانیان یەکبخەن، چۆن دەتوانێ لەناو ئەو هەموو ئاستەنگانەی کە لە نێوان ئەو دوو دەڤەر و ئیدارەیەدا هەیە، "یاسای دژی تێرۆر" پەسەند بکەن؟

بۆیە بە بڕوای من ئەو یاسایە هێندە بۆ دژی سەرکوتکردنی ئەو نارەزەییانەی تاک و گروپە ئازادیخوازەکانی کوردە، هێندە دژی خودی هێزە تێرۆریستەکان نییە. بە لەبارچاوگرتنی ئەوەی کە ئەمڕۆ کۆمەڵگای کوردی، لە چاو کۆمەڵگای عارەبی عێراقیدا، هەڕەشەی تێرۆری لەسەر نییە. وێڕای ئەمەش، ئەو دەسەڵاتە بە دەملاسکەیەکی ئاشکرا مامەڵە لەگەڵ هێزە سیاسییە ئیسلامییە هاوپەیمانەکانی خۆی دەکا. بۆ نموونە لە کاتی خۆپیشاندانی هێزە ئیسلامییەکان لە شارەکانی کوردستان بە دژی بڵاوکردنەوەی پۆرتەرێتی موحەممەد لە دانمارک، بە راشکاوی پشتگیری خۆیان بۆ تێرور نیشاندا. ئەوکات هەر ئەو دەسەڵاتە، نەک هەر هەڵوێستی نەبوو، بەڵکوو هاوسۆزی خۆشی بۆ ئەوان نیشاندا.

وەک ئاماژەمان پێکرد، ئەو دوو حیزبە، لەوەتەی جڵەوی ئەو بەشە ئازادکراوەی کوردستانیان بە دەستەوەیە، وەک نوێنەرێکی بێوێنەی ئاشتی مامەڵە لەگەڵ هێزە سیاسییە عارەبییەکانی ناو عیراق، تورکیا، سوریا و ئیراندا دەکا، کەچی لە رەفتاری خێڵسالاری و چاوسوورکردنەوەدا لەبەرانبەر خەڵکی بریندار کورد، زۆر کارامەیە. ئەوەتا هەر ئێستا کە ئەو حوکمەتە 600 نووسەری عارەبی لەژێر بانگەشەی دیالۆگی کوردی- عارەبی بە هەولێر وەرکردووە، گوایە بەوە کورد سەرفراز و شیرین دەکا. لە کاتێکدا کەسێک نییە دوو وتاری نرخدار لەسەر ئەو گاڵتەجاڕی و پارە پەخشان و تەخشانکردنە بنووسێ! ئەو خاسڵەتە خۆ نمایشکارە بێ ویستگەراییە لە حیزبی کوردیدا، بێجگە لە سووککردنی کورد و بە دواهاتنی هەرەسی کوشندە، هیچی تر نەبوو/نییە، لەمەش زیاتر، وەک کولتوورێک هەمیشە ئەو دیاردەیە بەرهەمدەهێنێتەوە. ئەمەش، بە واتای نیتشە، زادەی هەستیRessrntiment /رێسنتمێنت؛ ناخێکی لەرزۆک و یەخسیری مرۆڤە بێئیرادەکانە. بە دەربڕینێکی دیکە، دەسەڵاتی کوردی دەخوازێ لە ژێر دەمامی ئەو جۆرە قانوون و یارییە چاوەشەکارانەدا، تۆڵەکردنەوە لە لە هەمبەر جەماوەری مافخوراوی کوردی، کە بێدەسەڵاتە، بکاتە رەوشتێکی بنەڕەتی خۆی و هاوکاتیش بە دەرکردنی ئەو قانوونە بەناو دژە تێرۆرە، دەیەوێ لە هەمبەر ئەمریکا، دەرەوەی خۆیدا، کە بێدەسەڵاتە لە بەرانبەریدا، وەک هێزێکی ئەمکەدار، خۆی نیشنابدا،

بۆیە "یاسای دژی تێرۆر"، بێجگە لە بیانۆیەک بۆ سەکوتکردنی ئەو نارەزاییانەی، کە ئەو دەسەڵاتە بە ئاگایە لە فراوانبوونی لە هەناوی کۆمەڵگای کوردییدا، بە گومانم لەوەی کە بە دژی تێرۆر بێت.

رزگار عومەر :– حیزب و حیزبایەتی ،نەك تەنیا لە کوردستان بەڵکو لە هەموو رۆژ هەڵاتی ناوەڕاستدا ، پەیوەندیەکی نەبووە بە بزوتنەوەیەك بۆ دیموکراسی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی .من خۆم لە گەڵ ئەوە هاوڕام کە حیزب تەنیا وەسیلەیەکە

بۆ پرێزگاری ، وەرگرتن و جێ گۆڕکێ لە دەسەڵات ،جا ئەم حیزبە چ خۆی لە دەسەڵات بێ کەناچارە بۆ مانەوە لە دەسەڵات حیزب بەکاربێنێ ،چ لە ئۆپۆزسیۆن بێ کە بۆوەرگرتنی دەسەڵات حیزب بەکاردێنێ .بەڵام ئەم جۆرە لە تێگەیشتن بە جۆرێك لە نائومێدیەوە هێشتا بەرپەرچی دەدرێتەوە ، جەماوەرێکی بەرین لە دەرەوەی حیزبەکاندا پرسیاری زۆرە لەو وەسیلەی کە دەتوانێ بەکاری بێنێ بۆ بە دەست هێنانی گۆڕان لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆیدا ، پرسیار لەوەی گۆڕان لە کۆمەڵگە چۆن بەبێ حیزب و بەبێ رابەرەکانی مەیسەر دەبێ ؟ ئێمە لە درەوەی حیزبدا رێگایەکی تر هەیە بیگرینە بەر بۆ دیموکراسی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی ؟

هەندرێن :– رەنگە، بە جۆرێک لە جۆرەکان، کۆمەڵگایەکانی رۆژئاوادا تێگەیشتنێکی تریان هەبێ لەسەر حیزب و دەسەڵات، بەڵام، بە گشتی، لە سەرتاپای ئەو جیهانەدا، حیزبێک نییە لە کاتی دەسەڵات پیادەکردندا، وەک ئەوەی کە لە دەرەوەی دەسەڵاتە، "عادڵ" بێت. هاوکاتیش بیرۆکەی "عەدالەتی" هەمیشە بیرۆیەکی ئیدیالی بووە و هێشتا بە شێوەیەکی رەها لە هیچ شوێنێک بەدینەهاتووە و، هیچ ئیدیلۆگی و جیهانبیینەیەکی زانستی و ئایینیش ناتوانێ وەک ئەوەی دەخوازرێ و دەوترێ بەرجەستەی بکەنەوە.

من خۆم، وەک ئەوەی لە مرۆڤ و مەیلەکانی حاڵی ببم، کەیفم بە هێچ دەسەڵاتێک نایێ، کە ئەو مرۆڤە هەیبێ، بە تایبەتیش، هەتا باری ئاوەزیی و دەروونی مرۆڤی کورد و رۆژهەڵاتی بەمجۆرەی کە دەیبینین بمێنتەوە، هەرگیز خاوەنی ئەو ویست و توانستە نییە، کە بەرهەمهێنەری دەسەڵاتێکی "مەیلەو عادل" بێت.

بەڵام چێژی عەدالەت لە هەبوونی بزاڤێکی تۆکەمەی ئیدیالی هەمیشە لە بەردەوامی و بەڕێوە بوونی تامدەکرێ. بەڵام لە کۆمەڵگای ئێمەدا، دەکرێ بە کۆکردنەوەی کۆمەڵێک ژیاندۆست لە بۆتەی چەند رێکخراوی هەمەجۆر و فرە دەنگ، کە بوونی ئەو ژیاندۆستییە زۆر کزە، پرۆژە و رەتێک بۆ گۆڕان و شکۆدارکردنی پایەی "عەدالەت" بەرهەمبهێنن. ئیشکردن بۆ لە دایکبوونی کولتووری رێکخراوی سەربەخۆ، دوور لە ئەمانجی وەرگرتنی دەسەڵات، یەکێکە لە پێداویستییە گرنگەکان لە کۆمەڵگای ئێمەدا. وەک دەزانین لە رۆژئاوادا، گەلێک لە نموونەی رێکخراوی ئیدیالی ئازادی وەک: رێکخراوی سوندیکالیستەکان، رێکخراوی داکۆکیکردن لە ژینگە، رێکخراوی ژنان و دەیان رێکخراوی لەو جۆرانە هەن، کە لە زۆر بواردا رۆڵیان هەیە لە داکۆکیکردنی ژیاندۆستی و دەستەبەرکردنی داخوازییە کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتییەکان.

لێرەوە خەملاندن و بەرجەستەبوونی هێزگەلێکی کوردی کە بتوانن، بە ویستێکی ئیدیالی هاوبەش، وەک هێزگەلێکی چاودێر، خۆیان لە چوارچێوەی چەند رێکخراوێکی کولتووری، کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتیدا کۆبکەنەوە، دەکرێ لە پرۆسیەکی بەردەوامدا، باشتر لە حیزبێکی بەرهەڵستکاری بانگەشەکاری "عەدالات"، کە لە دواجاردا، مەرامی وەرگرتنی دەسەڵات و سنووورداشکردنی عەدالەتە، ژیان بە "عەدالات" ببەخشن و ئاگاییەکی راستتر بۆ تێگەیشتن لە "عەدالاتی" بەرهەمبهێنێن. هەروا گرنگی ئەو فرە رێکخراوە ئیدیالانەیە لەوەدا بەرجەستە دەبنەوە، کە چیتر حیزب بە ئیدیۆلۆگییە دەسەڵاتخوازەکەی و ئایینش بە مەرامە سۆزاوییەکانی، بە ناوی "عەدالەت" کۆمەڵگا دەسخەڕۆ نەدەن؛ واتا هێزگەلێکی ئیدیال و دوور لە ئامانجی دەسەڵات پیادەکردن، دەتوانن رەوتێک لە "عەدالاتخوازی" دروستبکەن و بەمەش بە رێگەی ویست و فشارەکانی جەماوەر دەتوانن دەسەڵات ناچار بکەن کە تەواوی چین و توێژەکانی کۆمەڵگا، بە دڵی خۆی "تامی عەدالەت" بکەن، کە مافی خۆیانە تامی بکەن. ئەگینا حیزب هەمیشە بە مەرامی خۆی و لەبەر بەرژەوەندی دەسەڵاتی خۆی، دژی عەدالەتییە.

بەڵام ئەو جۆرە خەباتەی کە تۆ پێشنیازی دەکەی، لە بەننەڕەتدا، بەرهەمی کۆمەڵگایەکی هۆشیار و مەدەنییە، نەک مێگەل. چونکە ئەگەر کۆمەڵگایەک، کە دەسەڵاتێکی خێڵەکی و نامەدەنی؛ دەسەڵاتێک کە هەتا ئێستاش قانوونی بەعس پەیرەو بکا و لێپرسراوە باڵادەستەکانی بە مجگێزی خۆیان خەڵک بکڕن، بفرۆشن، زیندان بکەن، بگرن و گۆشەگیر بکەن، هەروا بە میتۆدی چەواشەکاری و توند و تیژ، وەک باوکێکی خاوەن ماف، خۆی بە حوکمڕانێکی رەها بزانێ و کۆمەڵ لێبخورێ، ناتوانێ رەوتێکی ئاشتیخوازنە بەرهەمبهێنێ. ئەو جۆرە خەباتە دژ بە توند و تیژییە لە پەیوەندییەکی دوو

لایەنیدا پایەدار دەبێ؛ واتا دەبێ بوارێکی دیموکراسی لە نێوان دەسەلات و ئەو ڕێکخراوە ئاشتیخوازانەدا هەبێت. وەکوو تر، لە کۆمەڵگایەکی وەک کوردستان، کە بە هۆی زاڵمی و چەتە ئاسایی دەسەلاتی حیزب، ناچارە یان خۆی بە دەسەلات هەڵواسێ و هەلەکسەی بۆی بکا، وەک ئێستا بە راشکاوی ئەو دیاردەیە دەبینین، یان بێدەنگ بێ یانیش دژی بێت، هەبوونی ئەو تەرزە ڕێکخراوانە لە دواجاردا یان دەبنە لاینگرێکی نادیاری دەسەلات، یانیش بەرەو بێ مانایی و کۆمیدیی بوون دەچن. ئەمرۆ ئەو چەشنە بەناو کۆمیتانە: سەندیکای ڕۆژنامە نووسان، یەکێتی نووسەران، ڕێکخراوی مافی مرۆڤ و ... هتد، کە گوایە سەربەخۆن و خەریکی خەباتی مەدەنی و مرۆڤایەتین، کەچی لە دیکۆر بترازێ هیچی تر نین.
وە ک دەبینم ئەو دیاردانە بە هەبوونی ڕەوتێکی تۆکمە لە ڕۆشنبیریی هزریی و چینێکی تەکنۆکراتی خەملیو دێنە کایەوە. وەلێ ئەوەی کە ئەمرۆ لە کۆمەڵگای ئێمەدا مردۆخە، ئەو هێزە ڕۆناکبیر و تەکنۆکراتە مەدەنییە بەراستییەیە، کە لە ڕێگای شێوازە جودایەکانی دەربڕین و کایەکانی، هەمیشە هێزێک بووە بۆ داکۆکیکردن لە بیرۆکەی "عەدالەتی" و ڕێگا گرتن لە "ناعەدالەتی" دا.

ڕزگار عومەر :–توندو تیژی نەك تەنیا لەلایەن دەسەلاتەوە پیادە دەكرێ ، بەڵكو لە نێو ناڕەزایەتیە جەماوەریەكانیش بە هۆی جیا جیاوە خۆی دەنوێنێ . ئایا خەیاڵە یان مومكینە ، چەمكی " ئەنتی توندو تیژی " بكەینە یەكێك لە ستراكتۆرەكانی پرۆژەیەك بۆ خەبـاتی جەماوەری لە پێناوی دیموكراسی و عەدالەتدا ؟

هەندرێن :– لە راستیدا "توند و تیژی" خاسڵەتێکی بالادەستە لە کۆمەڵگای ئێمەدا. چونکە سەرتاپای ژیانی هەر یەک لە ئێمە و مێژووی ژیانی کۆمەڵگای ئێمە، بە توند و تیژی فرچکدراوە و گەورە کراوە. بۆیە روحی توند و تیژی بەناو ناخماندا ریشەی کێشاوە. کۆمەڵگای ئێمە و حیزبی ئێمە هێندەی بە کرداری توند و تیژی چێژ وەردەگرێت، ئەوەندە لە ئاشتی و نەرم و نیانی چێژ وەرناگرێ. لەو روانگەیەوە، بە هەڵەدا ناچین، ئەگەر بێژین، کە ئێمە کۆمەڵگایەکین لە روحی دووانەیی مازۆخیزم و سادیزم.
کۆمەڵگایەک کە هەر لەگەڵ چاوکردنەوە لە ماڵەوە هەتا دەگاتە دوا پلەی خوێندن، بە چاو سوورکردنەوە و لێدان پەروەردە بکرێت، یان نەرێتێکی لە سیستەم، حیزب، دەسەلاتی سیاسی و... هتد نەبێت، ناکرێ توند و تیژ نەبێت.
تۆ ئەمرۆ دوو زلحیزبی کوردییت هەیە، کە تەواوی مێژووەکەیان بە توند تیژی بەسەر بردووە، ناتوانێ گوێ بە داخوازیی و رەخنەیەکی ئاشتیانەی جەماوەر بگرن. ئەمرۆ کۆمەڵگای ئێمە رووبەڕووی حوکمەتێکە کە هەر خێزانێکی کورد بگری، چەندان کەسی بە دەست حوکمەتەکانی ئەو حیزبانە ئازار دراوە، زینداانکراوە و کوژراوە. ئاخر ئەو خەڵکە چۆن دەتوانێ بە تەنیا بە شێوازی ئاشتیانە گفتوگۆ لەگەڵ ئەو حوکمەتەدا بکا؟
بە بڕوای من ئێمە لە سەرەتاوە دەبێ لە وتەزای "عەدالەت و دیموکراسی" تێبگەین ئەوجا بیر لە ئەو خەباتە بکەینەوە. چونکە دەبێ بزانین، کە ئەو "عادیل و دیموکراسانە"ی کورد کێن، کە نوێنەری "عەدالەت و دیموکراسی" ئێمە دەکەن؟ وەک دەزانین، کوردان ئەزموونێکی زۆریان لەگەڵ ئەو نووسەر، سیاسیکار و ڕێکخراوانە هەیە، کە ماوەیەکی دوور درێژ، وەک دەمڕاست، "عەدالەت و دیموکراسی"یان فرۆشتووە، کەچی لە هیکرا بە فیکەیەک، یان بە فریدانی لەتکە نانێک لە لای ئەو حوکمەتەی کە ئەو دەمڕاستانە بە "ناعادیل و دیموکراس" پێناسەیان کردوون، بوونەتە بە دەستکەلای هەمان حوکمەت. حەوجە بەوە ناکات حیکایەتی ئەو هەموو نموونە دیار و نزیکانە بۆ خوێنەر بگێڕینەوە. بۆیە من بە گومانم لە هێزێکی راستگۆ و رەسەنی کوردی کە هەڵگری ویستێکی هی دڵی بێت کە بتوانێ ڕێبەری "پرۆژەیەکی ئەنتی توند و تیژی" بکات! هاوکاتیش ئەوە هەرگیز مانای ئەوە نییە کە تاکەکەسانی ئەوتۆ نەبن کە هەڵگری بیرۆکە و مەیلی دڵسۆزانەی ئەو "پرۆژەی ئەنتی توند و تیژی"یە نەبن. لێ من لە بونیاتی ئاوەز و ئاستی هەبوونی ئەو ویستە لە هەمبەر مرۆی کورد بە

تایبەتی و، مرۆی رۆژهەڵاتی بە گشتی، بە گومانم. هۆکاری ئەمەش، لە ناوکۆیی کۆمەڵگای رۆژهەڵاتییدا بەرچاوە: سەرتاپای مێژووی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو دەڤەرە رۆژهەڵاتییە، لە توند و تیژیدا دەتلێتەوە.

لەم روانگەیەوە ئەوەی کە رەوایەت و زەمینە بۆ توند و تیژی خۆشدەکا، پێکهاتەی ئەو دەسەڵاتەیە. ئەوە دەسەڵاتە کە دەبێ بوار بۆ هێزە جودایەکانی دەرەوەی خۆی خۆشبکات کە داوای مافە دیمۆکراسییەکانی بکات. بە پێچەوانەی ئەوەش، رەنگە ئەگەر هێزێکی ئیدیالی خاوەن پرۆژەیەکی خەباتی مەدەنی راستینە هەبێت، لە پرۆسەیەکی درێژ خایەندا، فێری ئەو بەناو حوکمەتۆکەی کوردی بکات، کە گوێبگرێ لە دەنگی نارازی و دژی خۆی. بە تایبەتی ئەگەر لە هەندەران ئەو هێزە لە رۆناکبیر و هوشیارەی کورد، بتوانێ بە شێوەیەکی هاوچەرخانە پرۆژەیەکی هەبێت بۆ ئەو جۆرە خەباتەی کە تۆ باسیدەکەی، لە داهاتوودا بتوانێ نەریتێک لە خەباتی "دژە توند و تیژی" بەرجەستە بکاتەوە، هەروا بە جۆرێک لە جۆرەکان، حوکمەتی کوردی، کە نازانین دوای وابەستە بوونی بە بەغدا، چتۆ دەسەڵاتێکی لە دەست دەمێنێتەوە، ناچار بێ دان بە زۆر داخوازی خەڵک بنێ و بۆ دەنگە جودایەکانی کورد ملکەچ بکات. وەلێ دیسان هەتا ئەمرۆش، ئەو هێزەی هەندەران ئەو پرۆژەی لێ چاوەروان ناکرێ. چونکە هەر رۆژە و دەبینین، کە نووسەرێک ماوەیەک بە نووسین لەو ماڵپەڕانە بە بانگەشەی "مافپەرەوەی و ئازادی" گێژمان دەکا، کەچی کتوپڕ لە هاولێر سلێمانی دەیبینینەوە بۆتە پۆلیسێکی غەدار و پوول پەرست لە دەزگایەکانی ئەو حوکمەتۆکانەی کوردی، کە هەر ئەو نووسەر دەمڕاستەی کوردی بوو، بە ناعادلی پێناسەی دەکردن.

کەواتە ئەوەی کە دەتوانێ موژدەی ئەو پرۆژە "ئەنتی توند و تیژی"یە بۆ خەباتی جەماوەری رابگەیەنێ، هەبوونی گوتارێکی ویژدانی رەسەنە لە هەناوی مرۆی خوێندەواری کوردییدا. چونکە لە ئەزموونی مێژووی جیهانییەوە ئەوە دەزانین، کە ئەو هێزەی کە هەمیشە هەڵگری پرۆژەی "عەدالەتی کۆمەڵایەتی"، "دیمۆکراسی" و ئەو رەهەندە مرۆڤایەتیانە بووە، ئەوە هێزی رۆناکبیر و هزرڤانان، کەچی ئەمرۆ ئەو هێزە رۆناکبیرە لە کوردستان و بگرە تاراوگەشدا، کلۆڵترین و خوێنتاڵترین هێزی کوردییە. بۆیە ئومێدەوار بوون بەو هێزەی وەک ئەوەی کە ئێستا خۆی دەنوێنێ، تووشی ئاستەنگیکی ئاڵۆزمان دەکاتەوە. زیدەرۆیی ناکەین ئەگەر بڵێین، زۆرینەی رۆناکبیری کورد، کەهێلترین و بێ ئیرادەترین توێژە لە کۆمەڵگای کوردییدا.

ئەمەش ئاکامی ئەو سیاسەتەی حیزبی کوردییە کە دوای راپەڕین و رووخانی رژێمی سەددامدا، توانی ئەو هێزە رۆشنبیرییەی کوردی لە پرۆسەی بازاڕاندندا بەرخۆر بکات.

لێ بیرکردنەوە لە رێکخستنی پرۆژەیەکی "ئەنتی توند و تیژی" بۆ داکۆکیکردن لە مافەکانی هاووڵاتییان، پێداویستتیەکی گرنگە.

وێرای ئەمەش، من هەستدەکەم، ئەو مەیلە لە ڤێژەونکردنی "توند و تیژی" ، بۆ حوکمەتی کوردی سوودمەند بێت. وەک ئاگامان لێیە، ئەو دوو حوکمەتە ماوەیەکە فێر بوونە، بە بیانوی ئەوەی کە نابێ خەڵک لە رێگای دەنگهەڵبڕین و خۆنیشاندانی توندرەوانە داوای مافی خۆی بکا، یان دیاردەی "توند و تیژی" شتێکە لە "کۆمەڵی کوردەواری ناوەشێتەوە" ، هەوڵدەدەن خەڵک بکەنە مێگەلێکی بێدەنگ. کێشە لەوەدایە کە دەسەڵاتی کوردی هەتا سەر ئێسقان توند و تیژە، کەچی بە خەڵک و لاوی کورد دەڵێ، کە بێبەشە لە سادەترین ماف، نابێ رەفتاری توند و تیژی بەکار بهێنن! ئەمەش یەکێکە لەو کۆیدیایەی کە ئەمڕۆ دەسەڵات بە کوردی دەفرۆشێ. گوایە بە خۆی زۆر نەرم و نیانە. ئاخر ئەگەر "زیندانی مەحتە" و ئەوانی تر، پڕ بێت لە مێرد منداڵ و ژنان بە ناوی "سوزان"ی، ئەو هەموو زەبرو زەنگە دەروون و جەستەییانەی کە ئەو دەسەڵاتە لە ماوە درێژەی دەسەڵاتییدا بەکاری دەهێنی، چۆن دەکرێ نارەزاییەکان بە دژی ئەو ناعەدالەتی و گەندەڵیانە، بە ئاشتی نیشانبدرێن؟!

دواجار، جار و بار ئەو "توند و تیژی"یانە لە پێناو یەکسانی و ئازادی، نابێ بە خراپی سەیر بکرێن. وەک دەزانین، لە زۆربەی وڵاتانی رۆژئاوادا، ساڵانە لە زۆر بۆنەدا ئەو توند و تیژیانە بەرچاو دەکەون. نموونەی خۆپیشاندانەکانی

فەڕەنسا، دیارەیەکی سەرنجکێشە. دەمەوێ بڵێم، هەر کۆمەڵگایەک لە کار و خەباتی بۆ ئازادی ، جۆرە نەریتێکی تایبەتی خۆی هەیە. بۆ نموونە، کۆمەڵگای فەرەنسی، بە تایبەتی رۆناکبیر و خوێندکارەکانی، چونکە ئیدیالی و خەونی مەیلەو ئێستێکیان هەیە، هەمیشە لە یەکانگیر بوون لەگەڵ دەسەلاتدا توند و تیژن. کەچی، بۆ نموونە، کۆمەڵگای ئینگلیزی، چونکە زۆر واقیعی و لۆگیکین، وەک فەرەنسی نین.

بۆیە کورد، چونکە هەمیشە بە هۆی ملهوڕی دەسەڵاتە داگیرکەرەکان، لە خەباتێکی چەکدارانە و توند و تیژدا بووە، بۆیە ئەزموونێک لە توند و تیژی لە یادەوەرییدا کەڵەکە بووە. ئەمەش ڕەنگە هەمیشە بەرهەمبێتەوە. لێرەوە ناکرێ لە ئێستاوە، کە ئەمڕۆ دوو حیزبی دەسەڵاتداری نامەدەنییمان هەیە و هەموو مێژووی کوردییشیان کردۆتە بازاڕ، هەموو کردەیەکی توند و تیژ لە لایەن لاوان و چینەکانی تری کوردستان، وەک ئەو دوو حیزبە ئەوەیان بەدەم گرتووە، بە ناڕەوا و تێکدەرانە، یان "دەستێکی دەرەکی و دوژمنانیان لە پشتە"، ناودێر بکەین. من ئەو قسانە بە "حیکایەت" دەزانم.

لێ ئەوە مانای ئەوە نییە کە من خوازیاری خەباتی "توند و تیژ"ی بم و خەباتی "دژی توند و تیژی" بە گەوهەری نازانم، بە پێچەوانەوە لە کۆمەڵگای کوردییدا. هەوڵدان بۆ تەرزە پرۆژە و نەریتێکی ئەو خەباتە لاشەرییە، بە پێویستییەکی بنەڕەتی دەزانم. بەومەرجەی لە پێشرا حیزبی دەسەڵاتدار لە کوردستاندا، خۆی فێری گوێگرتن، لێبووردن و بە مەدەنیبوونی خۆی بکا. هاوکاتیش، واز لە پەیمانی ساختە، نەریتی خۆ بە ڕەوا زانین و سووککردنی هەموو راستییەکان بێنێ.

ڕزگار عومەر :-لە 6 مانگی ڕابردوودا ،دوو کێشە بوو بە گۆڕەپانی ڕوبەڕوبونەوە . کێشەی د.کەمال و کێشەی مەریوان هەڵەبجەیی . ئەم دوو کێشەیە لەزۆر لاوە دەکرێ هەردووکیان بدەینە بەر لێکۆڵینەوە .ئایا تۆ خۆت لەو باوەڕەی کە بێجگە لە فاکتەری ئازادی بیرو ڕا ، هەردوو کێشەکە بە هەموو تایبە تمەندی و لاوازی خۆیانەوە ، فاکتەری هێرش بۆسەر " موقەدەس " کۆیان دەکاتەوە ، یەکێکیان هێرشە بۆ " تابو " سیمبولی موقەدەسی دەسەلات ، ئەویتریان هێرشە بۆ " موقەدەس " ئاین و ئەو حیزبانەی لە پشتیەوە هەناسە دەدەن ؟

هەندرێن :- وەک خۆت ئاماژەت پێکرد، ئەو دوو پێشهاتە، دوو دیاردەی زەقن کە جەخت لە ڕەهەندی "تاپۆ" و "موقەدەس" لە لای دەسەڵات و حیزبی ئیسلامی کوردی دەکەنەوە. وێڕای ئەوەش، کە ئەو دوو "کێشە"یە، وەک خودی دەسەلاتی کوردی، بە هۆی گەوهەری ئەو کەسانەوە، دوو ئەزموونی پڕ لە کێشەن، کە لێرە بواری شیکردنەوەیانم نییە.

ئەو دوو دەستەواژەیە؛ واتا "تاپۆ و موقەدەس" ڕەگرێژترین فاکتەرن لە ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی کوردییدا. ئەمەش ئاستەنگێکە کە تەواوی مێژووی کۆمەڵگای رۆژهەڵات و کوردی قەتیسماو کردووە. ئەم دوو فاکتەرە هەمیشە بۆتە ڕێگر لە بەردەم گۆڕانی پێکهاتەی کۆمەڵگا و گوتاری دەسەڵات.

ئەو دەسەڵاتە بەناو "عیلمانی" و "ئایین"یەی کورد، زۆر زیرەکانە ئیش بۆ قووڵکردنەوە و رازاندنەوەی ئەو دوو فاکتەرە دەکەن. تۆ سەیرکە ئەمڕۆ ئەو دوو زلحیزبە کوردییە، هەر یەکە و بە شێوەی خۆی، بە هەموو شێوەکان، چۆن سیمبولەکانی حیزب تەلیسماوی دەکەن؟ لای پارتی مەلا موستەفا بۆتە سیمبوولێک کە رۆژانە بە نمایشێکی سەیر میوان و خەڵک دەبەنە سەر "مەزاری نەمران"، دواجاریش ئەو سەردانانە لە کەش و هەوایەکی "موقەدەس" دا لە تێڤییەکانیاندا نمایشدەکرێنەوە. وەک دەزانین کوردستان نیوەی "مەزارگا"یەکە لە قوربانیانی ئەنفال و کوشتنە بە کۆمەڵییەکانی کورد، کەچی ئەو قوربانیانە مانایەکیان نییە لە ژیانی ئەو دوو حوکمەتەدا. ئەوە مانای ئەوە نییە نابێ پدک ڕێز لە بارزانی بگرێ، بەڵام ئەو جۆرە بە پیرۆزکردن و مەراسیمە سەیر و سەمەرانە، لە دواجاردا، هێندەی بە "تاپۆ" کردنی حیزبیەوە تەواو بووە/ دەبێ، هێندە نابێتە سیمبوولێک بۆ سەرچاوەیەکی زیندووی سیاسی و ڕێزگرتن لە لایەن خەڵکی کوردستان. ئەو جۆرە بە "تاپۆکردن" و بە "سیمبووڵکردن"ە ی بارزانی لە لای پدک، دوو ئاراستەی دژ بە یەکی بەرهەمهێناوە یان بەرهەمدەهێنێ:

پەرستن و سووککردنی ئەو مەزار و سوومبوولەیە. لێرەوە ئەندامانی پدک و سەرکردایەتییەکەی، ئەگەر خەڵکان وەک "موقەدەس"ێک بارزانی و خەباتەکەی پەسن نەدەن، ئەوە هەر جۆرە سەیرکردن و لێکدانەوەیەکی تر، بە کوفر، ئیلحاد، دوژمن و دەست لە پشت بوونێک، رووبەڕووی ئەو سەیرکردن و لێکدانەوانانە دەبنەوە. دواجاریش بە فتوای کوشتنی ئەو کەسانە کۆتایی دێ. هاوکاتیش لە ئاستێکی دیکەدا، ینک، لە هەوڵی ئەوەدایە کە کۆمەڵێک شەهید و کاری سیاسی خۆی بکاتە "تاپۆ" و لە بۆنە و یادەکاندا، بە مەراسیمی جۆرا و جۆر، ئاهەنگ و تازیمانەیان بۆ دەڕازێنێتەوە.

وێڕای ئەوە، حیزبە ئیسلامیەکانی کوردستان، بە چاولێکەری حیزبە ئسلامییەکانی عارەبی و فارسی، پێیان وایە هەر کەسێک لە دەرەوەی مەلا و خوتبەدەرەکانی خۆیان، باسی مێژووی ئیسلام و پێغەمبەر و سیمبوولەکانی بکات، ئەوە بە کوفر و ئیلحادە و یەکسەر فەتوای کوشتنی بۆ دەر دەکەن.

لێرەوە دەبینین، کە دەسەڵاتی کوردی و حیزی ئیسلامی کوردی، بە سوود وەرگرتن لە هەرارکی خێڵسالاری کۆمەڵگای ئێمەدا، لە هەوڵی ئەوەن فاکتەری "تاپۆ" و "موقەدەس" قووڵبکەنەوە و لە رێگای ئەمەشەوە، رەوایەتی بە رەفتاری دەمبەستکردن و مەحفکرنەوەی دەنگە جیاواز و ئازایدخوازەکان بدەن.

من پێم وایە لە بنەڕەتدا، سەرچاوەی بیرۆکەی "تاپۆ" و "موقەدەس"، لای مرۆڤ، لە ترسەوە بەرهەمهاتوون. لە بنەڕەتدا مۆرڤ کاتێک دەرەقەتی دیاردەکانی سروشتی و هێزەکانی دەوربەری خۆی نەهاتووە، هەوڵیداوە لە رێگای "بە پیرۆزکردن"ەوە ئەو ترسە لە دڵی خۆی دوور بخاتەوە. بۆیە یەکێک لەو فاکتەرە بەیزانەی کە خودی ئایین، بە تایبەتیش تا ئێستاش ئایینی ئیسلام کاری لەسەر دەکا، فاکتەری بە "موقەدەسکردن"ی پێغەمبەر و قورئان و سیبموولەکانی تری ئیسلامە. ئەمەش بۆ ئەوەی لە رێگای ترساندنەوە خەڵک ناچار بکەن ئەو سیمبوولانە بپەرستن.

ئەمڕۆ حیزبە ئسلامییەکان لە رێگای ئەو فاکتەرەوە توانیوویانە رەوایەتی بە رەفتارەکانی خۆیان بدەن و دواجاریش خۆیان بە دەمڕاستی هەقیقەتاکان بزانن. وەک دەزانین، لە رۆژئاوادا، بە تاتیبەتی لە سەردەمی رۆشنگەرییدا، ئیشی فەیلەسوف و زاستوانەکان، راڤە کردن و هەڵوەشاندنەوەی ئەو فاکتەرە "موقەدەس"انەی مەسیحیەت و ئایین بوو. لێرەدا پێویست بەوە ناکا، کە ئاماژە بە هەڕەشە و فتوایەکانی کەڵێسە بکەین لە بەرانبەر ئەو فەیلەسوف و زانستوانانەی کە توانیان لە رێگای کار و لێکدانەواەکانیان، وێنای ئەو فاکتەرە "موقەدەس"انەی مەسیحیەت لە زەین و دەروونی خەڵک، جێلەق بکەن.

هاوکاتیش وەک دەزانین، دەسەڵاتی سیاسی غەیرە ئیسلامیش، بە تایبەتیش لە کاتی قەیراندا، لەسەر هەمان حیکاتی ئایینی، هەوڵدەدا لە رێگای بە "تاپۆکردن و موقەدەسکردن"ی سیمبوولە حیزبییەکانی رووبەڕووی فشاری جەماوەری و هێزە جیاوەزەکانی دەرەوەی خۆی ببێتەوە. نموونەی رژێمی سەددام هێندە لە مێژ نییە، کە سەخت بێ لەو یارییە تێبگەین، کە چۆن لە دواجاردا کە تووشی قەیرانێک لە هەڕەشەی رووخان بوو، ئایەتێکی لەسەر ئاڵای عێراق نووسی و لە ژێر ئایەتەکانی ئیسلامیش کوردی ئەنفال کرد.

لە کۆتاییدا دەمەوێ بڵێم ئەوە ترسە لە گۆڕان، لە گوێگرتن و لە هاوسەردەم بوون، کە دەسەڵاتە ترسنۆکەکان ناچار دەکا لە رێگای بە "تاپۆکردن" و "موقەدەسکردن"ەوە، رووبەڕووی ترسی سیلاک بوونی خۆی ببێتەوە، بەمەش خۆی لە داخوازییە رەوایەکانی هاووڵاتیان و هێزە جودایەکانی کۆمەڵگای خۆی گێلبکات.

لێرەوە ئەوە "موقەدەس" نییە کە دەسەڵاتی کوردی دەیەوێ بە سیمبوولەکانی خۆی ببەخشێ، بەڵکو ئەوە ترسە لە گۆڕان و لە بێتوانایی ئێستای خۆی. ئەو ترسەی کە بە ناو "عیلمانی و مەدەنی" کوردی کە بە ناوی "موقەدەس" و "تاپۆ" بانگەشەی بۆ دەکەن، بێجگە لە خەونی ئەبەدی دەسەڵاتداری لەسەر زەوی کوردی و ترسان لە دەنگە جیاوازەکان، هیچی تر نییە. بەهەمەحاڵ، ئەو دوو وتەزایە، زۆر شرۆڤە هەڵدەگرن، وەلێ لێرە بواری بەدوا چوونیانم نییە

کەواتە ئەوە ناکۆیی/کۆنتێکستێکی ئایینی/مێژوویی؛ ئابووریی/سیاسی؛ کولتووری/ کۆمەڵاتییە، ئەو دیاردە و حیزبە "تاپۆ و موقەدەس"دارانە، بەرهەمدەهێننتەوە.

رزگار عومەر :- کاك هەندرێن بەناوی خۆم و سایتی دەنگەکان سوپاست دەکەین .

هەندرێن:- سوپاس بۆ تۆ و بۆ بەڕێوەبەرە ماندوونەناسەکانی دەنگەکانیش. ئومێدەوارم بە بوونێک لە رووخسارێکی کولتووری و رازانکارانە، ببێتە دەنگێک بۆ ئەو دەنگە ئیدیالانەی، کە دوور لە چەواشەکاری و دڵەکوتێ بۆ پارە و پۆست، لە خەمی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و خوێن شیرینکردنی بوونی کورد، دەنووسن.